

At være et menneske

- Introduktion til eksistensfilosofi

Halsnæs filosoferer...
Frederiksværk Bogsalon
22. januar 2019
Thomas Ryan Jensen

Man stikker Fingeren i Jorden, for at lugte, hvad Land man er i, jeg stikker Fingeren i Tilværelsen – den lugter af ingen Ting. Hvor er jeg? Hvad vil det sige: Verden? Hvad betyder dette Ord? Hvo har narret mig ind i det Hele, og lader mig nu staae der? Hvem er jeg? Hvorledes kom jeg ind i Verden; hvorfor blev jeg ikke adspurgte, hvorfor ikke gjort bekendt med Skikke og Vedtægter, men stukket ind i Geledet, som var jeg købt af en Seelenverkorper? Hvorledes blev jeg Interessent i den store Entreprise, som man kalder Virkeligheden? Hvorfor skal jeg være Interessent? Er det ikke en fri Sag? Og skal jeg nødsages til at være det, hvor er da Dirigenten, jeg har en Bemærkning at gjøre? Er der ingen Dirigent? Hvor skal jeg henvende mig med min Klage? Tilværelsen er jo en Debat, maa jeg bede, at min Betragtning kommer med under Overveielse?

Søren Kierkegaard; "Gjentagelsen" (at tage sig igen)

Introduktion til eksistentialisme

- En filosofisk retning optaget af hvad der grundlæggende karakteriserer menneskets måde at være til på.
- Subjektiviteten er sandheden (Kierkegaard)
- Gud er død (Nietzsche)
- Mennesket er dømt til frihed (Sartre)
- Mennesket skaber sig selv gennem sine valg. (Beauvoir)
- Begrebet først benyttet af Jean Paul Sartre i 1947
- Samlebetegnelse for en række tænkere, begyndende med Kierkegaard.

Kierkegaard: Subjektiviteten er sandheden

Det kommer an paa at forstaae min Bestemmelse, at see, hvad Guddommen egentlig vil, at *jeg* skal gjøre; det gjælder om at finde en Sandhed, som er Sandhed *for mig*, at finde den *Idee, for hvilken jeg vil leve og døe*. Og hvad nyttede det mig dertil, om jeg fandt en saakaldet objektiv Sandhed; om jeg arbeidede mig igjennem Philosophernes Systemer (...) hvad nyttede det mig dertil, at jeg kunne udvikle en Statstheorie og af de mangestedfra hentede Enkeltheder combinere en Totalitet, construere en Verden, hvori jeg saa igjen ikke levede, men blot holdt frem til Skue for Andre; - hvad nyttede det for mig at kunne (...) forklare mange enkelte Phænomener, naar de *for mig selv og mit Liv ikke* havde nogen dybere Betydning?

Søren Kierkegaard; *Dagbogsnotat*, Gilleleje, 1835

Nietzsche: Gud er død

- At "Gud er død" betyder at alle forestillinger om det absolutte (kosmisk orden, guddommelig vilje, logik, historie) har vist sig at være menneskelige konstruktioner.
- Forfra: Omvurdering af alle værdier
- Vilje til magt: Viljen til at sætte sine egne værdier

Sartre: Vi er dømt til frihed

"Mennesket er fordømt til at være frit. Dømt fordi han ikke har skabt sig selv, og frit, fordi han, når han engang er kastet ind i verden, er ansvarlig for alt det han gør".

- Sartre: Eksistentialisme er en humanisme, 1946

Sartre og Beauvoir: Livet er et valg

- Fakticitet: Vi er kastet ind i verden på nogle bestemte betingelser – tid, sted osv.
- Ved at vælge hvordan jeg forholder mig til mit liv, skaber jeg betydning.
- Værdier bliver virkelige fordi nogen vælger dem, står for dem og lever dem.
- Det er altid *frihed* i en *situation*

Jean Paul Sartre og Simone Beauvoir

Frihed
Angst
Autenticitet

Tre eksistentielle grundtemaer

Frihed

- Der er ikke nogen kosmisk, guddommelig, historisk, social eller lignende givet mening med livet.
- Jeg passer mit arbejde, men jeg *kunne* holde op i morgen for at gå i kloster eller blive kriminel.
- Med mine vaneprægede og dagligdags handlinger bygger jeg videre på en antagelse om hvem jeg
- Hvis pligtfølelse og penge-hensyn styrer mit liv, så er det mit valg.
- Jeg *kan* vælge anderledes

Poul Klee: Med to dromedarer og et æsel

Viktor Frankl

Man kan tage alt fra mennesker i koncentrationslejren, alt, undtagen ét, den sidste menneskelige frihed til at forholde sig sådan eller sådan til de givne omstændigheder... det, koncentrationslejren tilsyneladende 'gør' mennesket til, er resultatet af en indre afgørelse.

Psykologi og eksistens, 1993

Hvad kan jeg vælge?

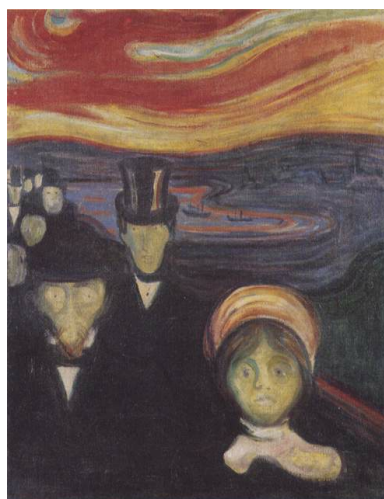
Der er ikke nogen ydre retningslinje for rigtigt og forkert. Der er kun at træffe sit eget oprigtige valg. Men det er så også et valg; Oprigtigheden eller uoprigtigheden.

Valget af levemåde, af livsform og forholdemåde er dermed et radikalt valg af hvem, af hvilket menneske, man vil være.(...) Man er det liv man lever.

Vi fortrænger

- Vi fortrænger vores frihed – det totale fravær af en ydre standard - og gør som de andre.
- Vi kaster os ind i livets travlhed og udviser gradvist forståelsen af hvad der er på spil i at eksistere.
- Livet bliver løsrevne episoder uden mening og retning.

Edvard Munch: *Angst*

Angst

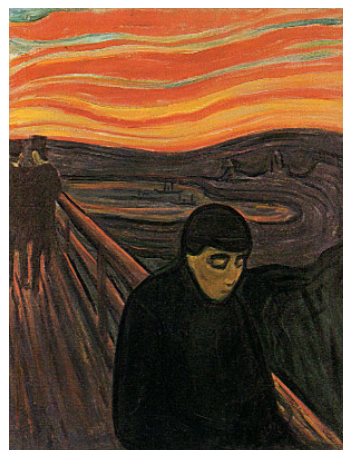

Edvard Munch: *Skriget*

- Noget vækker os – en oplevelse, en erkendelse, en alder – og vi føler:
- Angst, uro, fortvivlelse, kvalme over livets endelighed og kravet om at give vores liv mening.
- Følelserne bringer os i eksistens og tvinger os til at forholde os til vort liv.

Kierkegaards tre typer af fortvivlelse

- Fortvivlet over ikke at have et selv (spidsborgeren)
- Fortvivlet over ikke at ville sig selv (æstetiker)
- Fortvivlet over at ville sig selv uden at kunne (etiker)

Munch: *Fortvivlelse*

Kierkegaards råd: Fortvivl igennem!

Autenticitet

- Eksistentialismens primære svar på livets grundudfordring er autenticitet.
- Autenticitet vil sige at være tro mod sin væren-til – at tage sit liv på sig.
- At være tro mod sig selv handler om at indse den fulde alvor i at eksistere som individ – det nøgne faktum: *Jeg findes!*
- Sartre: Eksistens kommer før essens.

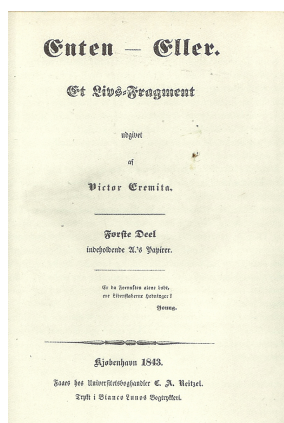
Beslut dig

Wim Wenders: *Himlen over Berlin*

*Jeg ved ikke om der gives en bestemmelse,
men der gives en beslutning. Beslut dig.*

Kierkegaard – om at vælge sig selv

Der foreligger et valg

Det, der træder frem ved mit Enten-Eller, er det Ethiske. Der er derfor endnu ikke Tale om Valget af Noget, ikke Tale om Realiteten af det Valgte, men om Realiteten af det at vælge. Dette er imidlertid det Afgjørende, og det er dertil jeg vil stræbe at vække Dig. Til dette punkt kan det ene Menneske hjælpe det andet; naar han er kommen hertil, da bliver den Betydning, det ene menneske kan have for det andet, meere underordnet.

Du kan vælge dig selv

Jeg vælger absolut, og absolut vælger jeg jo netop derved, at jeg ikke har valgt Dette eller Hiint. Jeg vælger det Absolutte, og hvad er det Absolutte? Det er mig selv i min evige Gyldighed.

Thi det store er ikke at være Dette eller Hiint, men at være sig selv; og dette kan ethvert Menneske, naar han vil det.

Hvorfor vælge sig selv?

Den der siger, han vil nyde Livet, han sætter altid en betingelse, som enten ligger uden for Individet, eller er i Individet saaledes, at den ikke er ved Individet.

Veed du ikke at der findes en Midnatstime, hvor enhver skal demasquere sig, troer Du, at Livet altid lader sig spørge med, troer Du, at man kan liste sig bort lidt før Midnat for at undgaae det? Eller forfærdes du ikke derved?

At vælge sig selv i praksis

Individet bliver sig selv da bevidst som dette bestemte Individ, med disse Evner disse Tilbøjeligheder, disse Drifter, disse Lidenskaber, paavirket af denne bestemte Omgivelse, som dette bestemte Produkt af en bestemt Omverden. Men idet han saaledes bliver sig selv bevidst, overtager han det Alt sammen under sit Ansvar.

Han har sin Plads i Verden, i Friheden vælger han selv sin Plads, det er, han vælger denne Plads. Han er et bestemt Individ, i Valget gjør han sig selv til et bestemt Individ, til det samme nemlig; thi han vælger sig selv.

Idet han vælger sig selv som Produkt, han ligesaa godt kan siges at producere sig selv.

Betydningsfulde valg i mit liv (som har gjort mig til mig)

Samtaler i grupper af tre – metode: interview og bevidning

Tre roller: 3 runder a 20 minutter.

- en interviewer
- en fokusperson (den der er i fokus)
- en bevidner, der lytter til samtalen med pen og papir og tager noter + tager tid

Interview (10 min) Intervieweren interviewer fokuspersonen med udgangspunkt i 4 spørgsmål, og hjælper fokuspersonen til at få dybde i sine svar.

- Hvad er et af det/de mest betydningsfulde valg du har truffet i dit liv? (fokusperson vælger valg hun/han vil tale om)
- Hvad gør det valg særligt betydningsfuldt for dig?
- Har du et billede, en metafor eller lignende, som kan illustrere dit valg?
- Hvordan hænger valget sammen med dine valg i øvrigt?

Bevidning (5 min) Derefter skal intervieweren interviewe bevidneren med udgangspunkt i nedenstående 4 kategorier.

- **Genfortælling** af noget udvalgt: Hvad har du særligt lagt mærke til, at fokuspersonen har sagt?
- **Intention:** Hvilke intentioner fornemmer du hos fokuspersonen bag det sagte? Kan du give en metafor for det?
- **Genklang:** Hvordan vækker det fokuspersonen har sagt genklang i dit liv?
- **Bevægelse:** Er der noget du bliver inspireret til at gøre?

Geninterview og rolleskift (5 min) Intervieweren interviewer kort fokuspersonen om, hvor han/hun er blevet bragt hen af at lytte til bevidningen.